

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.6.64>

УДК 336.2

Н. Г. Синютка,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4294-2149>

А. О. Стефанко,

студентка, Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2732-4349>

К. О. Жукова,

студентка, Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-8692-2557>

СПЕЦІАЛЬНІ ПОДАТКОВІ РЕЖИМИ МІКРО ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

N. Synyutka,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Finance, Lviv Polytechnic National University*

A. Stefanko,

Student, National University Lviv Polytechnic

K. Zhukova,

Student, National University Lviv Polytechnic

SPECIAL TAX REGIMES FOR MICRO AND SMALL BUSINESSES: EXPERIENCE OF UKRAINE AND EU COUNTRIES

Робота присвячена порівняльному аналізу систем оподаткування мікро та малих підприємств в Україні та країнах ЄС на прикладі Польщі та Німеччини. Метою роботи є виявлення особливостей, переваг та недоліків кожної з цих систем, а також визначення можливих напрямків їх удосконалення. Для досягнення мети були використані такі методи дослідження, як: аналіз, порівняння, узагальнення, класифікація та інші. В першу чергу розглянуто теоретичні аспекти оподаткування мікро та малих підприємств, такі як: види та форми оподаткування бізнесу, а саме: спрощена системи оподаткування, податкові ставки; пільги на: податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, земельний податок і т. д.; надання права вибору сплати ПДВ; спрощення бухгалтерського обліку та фінансової звітності.. Висвітлено роль та значення мікро та малих підприємств для економіки країни, а також основні проблеми, з якими вони стикаються. За результатами аналізу виявлені схожості та відмінності між системами оподаткування в досліджуваних країнах. Здійснено загальні висновки про переваги та недоліки систем оподаткування мікро та малих підприємств в Україні, Польщі та Німеччині, а також запропоновано рекомендації щодо їх удосконалення. Основні напрямки удосконалення полягають у спрощенні та оптимізації податкового законодавства, зменшенні податкового навантаження, розширенні податкових пільг та стимулюванні інвестиційної діяльності мікро та малих підприємств.

This paper is devoted to a comparative analysis of the taxation systems of micro and small enterprises in Ukraine and the EU countries, using Poland and Germany as examples. The purpose of the study is to analyse the parameters of the simplified taxation system, namely, tax rates, income limits, and criteria for classification as a simplified taxation system in different countries. To achieve this goal, the following research methods were used: analysis, comparison, generalisation, classification, and others. The article assesses the effectiveness of the STS by the following indicators: the number of entities using the STS, the impact on

the competitiveness and innovation of small businesses. Since taxation in Ukraine is applied from the moment of the entity's business activity, the author considers theoretical aspects of taxation of micro and small enterprises, such as: types and forms of business taxation, including the simplified taxation system, tax rates; exemptions from income tax, personal income tax, VAT, land tax, etc.; granting the right to choose whether to pay VAT; simplification of accounting and financial reporting. The role and importance of micro and small enterprises for the economies of countries, as well as the main problems they face, are highlighted. The study has resulted in the identification of features, advantages and disadvantages of simplified tax regimes, as well as the identification of possible areas for their improvement. The analysis reveals similarities and differences between the taxation systems in the countries under study. The conclusions about the advantages and disadvantages of the taxation systems of micro and small enterprises in Ukraine, Poland and Germany are summarised, and measures for their improvement are proposed. The main advantages of the simplified taxation system are the absence of an obligation to pay certain types of taxes, simplification of the accounting and reporting system for business entities, simplification of tax procedures and tax administration. The disadvantages of the simplified taxation system can be used by large businesses to avoid and evade taxes. There are also cases of abuse by business entities in the form of understatement of the object of taxation, understatement of the scale of activities and concealment of real income. The main areas for improvement are unification and optimisation of tax legislation, reduction of the tax burden, expansion of tax privileges and stimulation of investment activity of micro and small enterprises.

Ключові слова: *мікропідприємства, малі підприємства, система оподаткування, Україна, Польща, Німеччина.*

Keywords: *micro-enterprises, small enterprises, taxation system, Ukraine, Poland, Germany.*

Постановка проблеми. Система оподаткування мікро- та малого бізнесу є важливим фактором стабільності суспільства та національної економіки у багатьох країнах світу. Зокрема, вона успішно працює у Європі - Польщі, Румунії, Чорногорії, Ірландії, Болгарії, Італії, Естонії, Норвегії, Німеччині, Грузії, Словаччині, Молдові та Чехії. Спрощені податкові режими існують також в Індії, Казахстані, ПАР тощо.

Малий бізнес має свої особливості порівняно з великим та середнім. Також він спричиняє низку позитивних соціально-економічних ефектів, зокрема, створює нові робочі місця невеликим коштом, знижує бідність населення, підтримує конкурентне середовище, легко масштабує інноваційні бізнес-моделі, сприяє залученню до трудової діяльності осіб, які не мають інших шансів на ринку праці. Спрощена система оподаткування (ССО) є одним із інструментів державної підтримки малого бізнесу. Вона дозволяє зменшити податкове навантаження, спростити облік і звітність таких економічних суб'єктів, спростити та полегшити податкове адміністрування, знизити витрати на податковий контроль та аудит, а також залучити до легальної економіки суб'єктів, які раніше працювали в «тіні».

Однак, ССО також має свої недоліки, зокрема, можливість ухилення від податків, конкурентна перевага над суб'єктами, які працюють на загальній системі, а також ймовірна втрата бюджетних надходжень. Наразі в Україні ССО переважно успішно виконує свої функції, а реальні масштаби зловживань є незначними порівняно з іншими схемами оподаткування. Тому важливо дослідити, як спрощені податкові режими функціонують в різних країнах, в тому числі в Європі, проаналізувати переваги і недоліки, а також запропонувати можливі зміни для її вдосконалення в Україні. Для порівняльного аналізу авторами було обрано Польщу та Німеччину, з огляду на масштаби економіки, чисельність населення та приналежність до ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років економісти доволі часто аналізують розвиток малого бізнесу в Україні, адже підтримка такого бізнесу, у тому числі, через систему оподаткування, є одним із

способів подолання економічної кризи в економіці та бідності населення. Аналіз спрощеної системи України було досліджено у працях таких вітчизняних авторів: З. Варналія, О. Василика, В. Черкашина, В. Дубровського, М. Гапонюка, О. Данілова, І. Брижання, В. Чевганова, О. Олійника, І. Лютого, М. Романюка та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної роботи є порівняльний аналіз спрощеної системи оподаткування (далі - ССО) малого бізнесу в Україні, Польщі та Німеччині. Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати сутність, особливості та види ССО;
- зіставити параметри ССО в цих країнах, такі як об'єкт оподаткування, ставки податків, ліміти доходів, критерії віднесення до ССО;
- оцінити ефективність ССО в цих країнах за такими показниками, як кількість суб'єктів, які користуються ССО, вплив на конкурентоспроможність та інноваційність малого бізнесу;
- виявити переваги та недоліки ССО в цих країнах, а також визначити проблеми та ризики, пов'язані з її застосуванням.

Виклад основного матеріалу. В Україні оподаткування застосовується з моменту виникнення підприємницької діяльності суб'єкта.

Системи оподаткування для малого бізнесу, відповідно до Податкового кодексу України, представлені двома формами: загальною або спрощеною. Загальна система оподаткування ґрунтується на сплаті податку на прибуток та ПДФО. Спрощена система оподаткування передбачає поділ платників на чотири групи, сплату єдиного податку, має обмеження у застосуванні за кількістю працівників, рівнем доходу, видами діяльності.

Спрощена система оподаткування має певні переваги: звільняє від сплати окремих видів податків, таких як податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, земельний податок і т. д.; надання права вибору сплати ПДВ; спрощення бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

З часу свого запровадження, ССО неодноразово змінювалась, ці зміни стосувалися ставки єдиного податку, торкалися порядку його нарахування, переліку податків, які замінялися єдиним податком, критеріїв надання підприємствам та фізичним особам – підприємцям права на використання ССО. У табл. 1 відображено поділ платників податків за групами та відсоткові ставки податків.

Таблиця 1. Системи оподаткування для мікро- та малого бізнесу в Україні

Спрощена система оподаткування	Платник 1 групи	Платник 2 групи	Платник 3 групи	Платник 4 групи
Ставки податку	Єдиний податок: до 10% прожиткового мінімуму	Єдиний податок: до 20% від мінімальної з/п	Єдиний податок від доходу: 3% і ПДВ; 5% без ПДВ	Єдиний податок, ставка залежить від виду земельної ділянки
ЄСВ	22% від мінімальної з/п	22% від мінімальної з/п	22% від мінімальної з/п	22% від мінімальної з/п
Ресстрація платником ПДВ	Не є платниками ПДВ	Не є платниками ПДВ	За ставкою 3% є платниками ПДВ, за ставкою 5% не є платниками ПДВ	Не є платниками ПДВ
Обмеження за обсягом виручки й кількістю працівників	Обсяг доходу протягом року не повинен перевищувати 167 мінімальних заробітних плат. Можна працювати самостійно без найманих працівників	Обсяг доходу протягом року не повинен перевищувати 834 мінімальні заробітні плати. Можна працювати перебувати не більше ніж 10 осіб	Обсяг доходу протягом року не повинен перевищувати 1 167 мінімальних заробітних плат. Немає обмежень за кількістю працівників	Немає обмежень за обсягом виручки й кількістю працівників для юридичних осіб. Фізичні особи можуть працювати тільки самостійно.

Джерело: складено авторами за даними [1]

Таблиця 2. Оподаткування ФОП першої та другої групи в Україні у 2011- 2024 рр.

Од. виміру – грн.	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Мінімальна з/п	1004	1134	1218	1218	1378	1600	3200	3723	4173	5000	6500	6700	6700	7100
Прожит.мінімум	953	1095	1176	1176	1330	1544	1700	1853	2027	2189	2393	2589	2589	2920
ФОП 1-ша група														
ЄСВ 22% від мінімальної з/п	348,39	393,50	422,65	422,65	478,17	352	704	819	918	1100	1430	1474	1474	1562
ЄП до 10% прожит.мін.	95,3	109,5	117,6	117,6	133	154,4	170	185,3	202,7	218,9	239,3	258,9	258,9	292
Разом за місяць	443,69	503	540,25	540,25	611,17	506,4	874	1004,3	1120,7	1318,9	1669,3	1732,9	1732,9	1854
ФОП 2-га група														
ЄСВ 22% від мінімальної з/п	348,388	393,498	422,646	422,646	478,166	352	704	819,06	918,06	1100	1430	1474	1474	1562
ЄП до 20% мінімальної з/п	200,8	226,8	243,6	243,6	275,6	320	640	744,6	834,6	1000	1300	1340	1340	1420
Разом за місяць	348,39	393,50	422,65	422,65	753,77	672	1344	1564	1753	2100	2730	2814	2814	2982

Джерело: складено авторами за даними [1]

У табл. 2 показано розмір мінімальної заробітної плати, єдиного соціального внеску (ЄСВ) та єдиного податку (ЄП) для ФОП першої та другої групи, а також суму податків, яку необхідно сплатити за місяць.

Аналізуючи розмір податку за групами ССО, можна зазначити, що:

- мінімальна заробітна плата в Україні зросла більш ніж у 7 разів за 14 років, з 1004 грн в 2011 році до 7100 грн в 2024 році.

- ФОП першої групи платять єдиний податок (ЄП) у розмірі 10% від прожиткового мінімуму та єдиний соціальний внесок (ЄСВ) у розмірі 22% від мінімальної заробітної плати. Сума, яку повинен сплатити ФОП I групи, зросла з 443,69 грн в 2011 році до 1854 грн в 2024 році.

- ФОП другої групи платять єдиний податок у розмірі 20% від мінімальної заробітної плати та єдиний соціальний внесок у розмірі 22% від мінімальної заробітної плати. Разом за місяць вони сплачують 42% від мінімальної заробітної плати. Ця сума зросла з 549,19 грн в 2011 році до 2982 грн в 2024 році.

За даними з таблиці спостерігаємо, що з року в рік розмір мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, ЄСВ та ЄП зростає. Також можна зазначити, що ФОП другої групи платять більше податків, ніж ФОП першої групи, але мають більші ліміти доходів.

У табл. 3 відображені основні показники діяльності мікро та малих підприємств України за період з 2011 по 2021 роки. Ці показники відіграють важливу роль у розвитку економіки, забезпеченні зайнятості та інноваційності, а саме: кількість суб'єктів, кількість зайнятих працівників та обсяги реалізованої продукції. Для кожного показника наведено абсолютні та відносні значення. Відносні значення показують частку мікро та малих підприємств у загальній кількості суб'єктів, зайнятих працівників та обсягах реалізованої продукції. Таблиця дозволяє оцінити динаміку та структуру мікро та малих підприємств України за останні 11 років.

Таблиця 3. Основні показники діяльності мікро- та малих підприємств України (2011-2021 рр.)

Роки	Кількість суб'єктів			Кількість зайнятих працівників			Обсяги реалізованої продукції		
	к-ть, од.	всього	частка у %	к-ть, осіб	всього	частка у %	к-ть, млн.грн	усього, тис.грн	частка у %
2011	354283	375695	94,3%	2164600	7958200	27,20%	607782,4	3991239,4	15,23%
2012	344048	364935	94,3%	2091500	7793100	26,84%	672653,4	4203169,6	16,00%
2013	373809	393327	95,0%	2051300	7679700	26,71%	670258,5	4050215	16,55%
2014	324598	341001	95,2%	2010700	7406500	27,15%	705000,5	4170659,9	16,90%
2015	327814	343440	95,5%	1686900	6298500	26,78%	937112,8	5159067,1	18,16%
2016	291154	306369	95,0%	1576400	5889700	26,77%	1177385,2	6237535,2	18,88%
2017	322920	338256	95,5%	1591700	5801100	27,44%	1482000,7	7707935,2	19,23%
2018	339374	355877	95,4%	1658900	5812900	28,54%	1766150,4	9206049,5	19,18%
2019	362328	380597	95,2%	1641000	5959500	27,54%	1839875,9	9639730,6	19,09%
2020	355708	373822	95,2%	1746600	6407500	27,26%	2064120,7	10049870,8	20,54%
2021	352722	370834	95,1%	1703100	6366100	26,75%	2576371,4	13616793,2	18,92%

Джерело: складено авторами за даними [2]

Кількість суб'єктів господарювання в Україні за 2011-2021 рр. коливалася від 291154 до 373809 одиниць. Частка суб'єктів господарювання відносно загальної кількості підприємств в Україні збільшилася з 94,3% в 2011 році до 95,1% в 2021 році. Зростання кількості суб'єктів господарювання, може бути спричинене зростання підприємницької активності, інноваційності, конкурентоспроможності.

Кількість зайнятих працівників на суб'єктах господарювання зменшилася за 11 років, з 2164600 осіб в 2011 році до 1703100 осіб в 2021 році. Частка зайнятих працівників на суб'єктах господарювання відносно загальної кількості зайнятих в Україні знизилася з 27,2% в 2011 році до 26,75% в 2021 році.

Зменшення кількості зайнятих працівників на суб'єктах господарювання, може бути спричинене різними факторами, такими як:

- зниження попиту на продукцію або послуги, що надаються суб'єктами господарювання, через кризу, конкуренцію, зміну споживчих уподобань;
- підвищення продуктивності праці за рахунок впровадження нових технологій, автоматизації, оптимізації бізнес-процесів;
- збільшення витрат на оплату праці, податки, соціальні внески, оренду, комунальні послуги тощо, що знижує прибутковість суб'єктів господарювання та стимулює їх звільняти працівників;

– зміна форми власності, організаційно-правової форми, виду діяльності, ринку збуту тощо, що вимагає переорганізації структури та штату суб'єктів господарювання;

– виїзд працівників за кордон, перехід на іншу роботу, пенсію, навчання тощо, що зменшує кількість доступної робочої сили для суб'єктів господарювання.

Обсяги реалізованої продукції на суб'єктах господарювання зросли за 11 років, з 607782,4 млн.грн в 2011 році до 2576371,4 млн.грн в 2021 році. Частка обсягів реалізованої продукції на суб'єктах господарювання відносно загальних обсягів реалізованої продукції в Україні зросла з 15,23% в 2011 році до 18,92% в 2021 році. Збільшення частки реалізованої продукції на суб'єктах господарювання, може бути спричинене підвищенням якості, конкурентоспроможності або ж зростанням попиту на певний вид товару чи послуги.

Спрощена система оподаткування для суб'єктів малого бізнесу має велике значення як в нашій країні, так і за її межами. У деяких країнах, крім спрощеної системи оподаткування, діють додаткові заходи для зниження податкового навантаження. Це допомагає позбутися тіньової економіки та підвищити податкові надходження до бюджету.

Розглянемо приклад системи оподаткування на прикладі Польщі та Німеччини.

Класифікація малого в Польщі та в Україні практично однакова і залежить від кількості працівників та розміру активів та/або річного обороту:

- мікропідприємство – компанія з річним оборотом не більше 2 млн євро та не більше ніж 9 найманими співробітниками;
- мала фірма – компанія з річним оборотом трохи більше 10 млн євро і лише 50 найманими співробітниками;

У Польщі підприємницький сектор виробляє майже три чверті ВВП, тоді як малі та середні підприємства генерують майже кожен другий злотий ВВП. Більшість цієї суми – результат роботи мікропідприємств.

У Польщі є різні ставки ПДВ: 23%, 8%, 5%, 0%. Ця ставка залежить від роду товару та послуг.

У Польщі існує кілька ставок податку на прибуток: 19% – загальна ставка податку на прибуток та 9% – пільгова ставка податку на прибуток для платників податків, чий дохід у податковому році не перевищував суми злотих, еквівалентної 2 млн євро. В останню категорію потрапляють усі мікропідприємства [3].

Польська модель оподаткування ФОПів передбачає більший ліміт за операціями (2 млн євро проти 7,8 млн грн) та різні ставки податку для різних видів діяльності (торгівля – 3%, послуги – 12-20%).

ССО передбачає різні ставки податку для різних видів діяльності, такі як:

- 2% – продаж вироблених непромисловим способом товарів рослинного або тваринного походження;
- 3% – організація громадського харчування (за винятком реалізації алк. напоїв), торгівля (перепродаж) продуктів і напоїв, продаж рибних продуктів рибалками тощо.
- 5,5% – будівельні роботи, вантажні перевезення понад 2 тонн й інше.
- 8,5% – виготовлення виробів з матеріалу замовника, доходи від оренди/суборенди, якщо вони не перевищили 100 тис. злотих на рік тощо.
- 10% – продаж деяких майнових і немайнових прав або їх частин.
- 12,5% – оренда/суборенда на суму, що перевищує 100 тис. злотих на рік.
- 17% – паркування, готелі, програмне забезпечення, оптова торгівля, туристичні поїздки, продаж авто та мотоциклів, а також запчастин до них тощо.
- 20% – лікарі, приватної практики, зубні техніки, перекладачі, вчителі-репетитори й інші [4].

У табл. 4 зображено результати діяльності мікро та малих підприємств у Польщі.

Таблиця 4. Основні показники діяльності мікро- та малих підприємств Польщі

Роки	Кількість суб'єктів			Кількість зайнятих працівників			Обсяги реалізованої продукції		
	К-ть, тис. од	Всього, тис. од	частка у %	К-ть, осіб	Всього, осіб	частка у %	К-ть, млн. злотих	всього	частка у %
2011	1612,9	1765,6	91,35%	3508600	9 028 536	38,86%	515000	754000	68,30%
2012	1612,9	1776,3	90,80%	3459500	8 937 353	38,71%	515000	749200	68,74%
2013	1585,1	1752,9	90,43%	3371500	8 898 898	37,89%	504100	774500	65,09%
2014	1644,7	1823,8	90,18%	3495100	9 145 658	38,22%	526700	797700	66,03%
2015	1691,1	1895,1	89,24%	3667600	9 395 607	39,04%	575500	886600	64,91%
2016	1754,7	1994,5	87,98%	3862000	9 692 168	39,85%	571500	940200	60,78%
2017	1791,1	2058,1	87,03%	3985600	9 860 278	40,42%	606600	1042900	58,16%
2018	1855,4	2131,4	87,05%	4075300	9 999 944	40,75%	660600	1180400	55,96%
2019	1901,6	2193,1	86,71%	4129500	10 014 159	41,24%	708400	1275100	55,56%
2020	1947,2	2243,7	86,79%	4188200	9 999 563	41,88%	665900	1137500	58,54%
2021	2014,1	2337,5	86,16%	4344300	10 229 943	42,47%	785600	1428200	55,01%

Джерело: складено авторами за даними [5]

В даній таблиці проаналізовано мікро- та малі- підприємства: з цих даних можна зробити висновок, що за 2011-2021рр. кількість суб'єктів фактично збільшилась з 1612,9 тис. до 2014,1 тис., але у відсотковому значенні знизилась з 91,35% до 86,16%, це було спричинено тим, що середні та великі підприємства за ці 11 років значно збільшились в кількості. Кількість зайнятих працівників з 2011 р. до 2021 р. збільшилась з 3 508 600 до 4 344 300 осіб, тому що зі збільшенням кількості суб'єктів малого та мікро бізнесу збільшилась кількість працюючих місць, а також обсяги реалізованої продукції з 515000 млн.злотих збільшились до 785600 млн.злотих.

Потрібно зазначити, що в більшості країн ЄС взагалі відсутні спрощені режими оподаткування суб'єктів малого підприємництва, натомість поширені інші форми їх державної підтримки: спрощена система бухгалтерського обліку і звітності, спеціальні режими сплати ПДВ та інші [6, с.14].

У Німеччині діють критерії малого та середнього бізнесу, встановлені у Рекомендації Європейської комісії 2003/361/EG, яка набула чинності 1.01.2005.

Kleinunternehmer (власник малого бізнесу німецькою мовою) – це нормативний акт, який має полегшити життя компаній і фрілансерів із низькими річними продажами, скасувавши обов'язок збору та сплати ПДВ.

Вимоги для отримання кваліфікації Kleinunternehmer:

- Дохід від продажів, що обкладаються ПДВ у попередньому році, нижчий за 22 000 євро.

- Дохід від продажів, що обкладаються ПДВ, у поточному році менший за 50 000 євро.

- Дохід не оподатковується ПДВ:

- Дохід від клієнтів за межами Німеччини, який не оподатковується ПДВ у Німеччині

- Дохід від продажу товарів або послуг, звільнених від ПДВ.

Мікрокомпанії: кількість зайнятих - менше 10 чол., Річний оборот або активи на кінець року - не більше 2 млн. євро = 50 млн грн.

Малі компанії: кількість зайнятих - від 10 до 49 чол., Річний оборот або активи на кінець року - не більше 10 млн. євро = 250 млн грн.

Податок на прибуток мікробізнесу – це фіксований податок, який розраховується виходячи з обороту компанії і підлягає декларуванню та сплаті щокварталу.

У 2022 році ставка податку становила: 1% від загального доходу для фірм, які мають хоча б одного працівника; 3% від загального доходу для фірм без працівників.

Проте з 1 січня 2023 року податок з обороту, в розмірі 3%, було скасовано, компанії з хоча б одним працівником продовжують сплачувати 1% податку на прибуток, а компанії без працівників автоматично переходять на сплату 16% корпоративного податку.

Таблиця 5. Основні показники діяльності мікро- та малих підприємств Німеччини (2011-2021 рр.)

Роки	Підприємства			Працевлаштовані особи			Товарообіг		
	К-ть, од.	всього	частка у %	К-ть, осіб	Всього, осіб	частка у %	К-ть, млн. Євро	Всього, млн. Євро	частка у %
мікропідприємства									
2011	1732573	2158046	80,28%	4719481	26173262	18,03%	347543	5538850	6,27%
2012	1769678	2189713	80,82%	4861563	26335138	18,46%	360009	5728921	6,28%
2013	1770114	2193113	80,71%	4832479	26397338	18,31%	358851	5738041	6,25%
2014	2062498	2510355	82,16%	5448192	27796151	19,60%	404556	5955155	6,79%
2015	1949137	2408192	80,94%	5338723	28182596	18,94%	397860	6024251	6,60%
2016	1983076	2467686	80,36%	5416503	29086414	18,62%	419801	6195443	6,78%
2017	2013322	2504372	80,39%	5496567	29768330	18,46%	431920	6573160	6,57%
2018	2126937	2600925	81,78%	5721920	31120840	18,39%	453405	6830401	6,64%
2019	2123862	2592680	81,92%	5730320	31564200	18,15%	448135	7026178	6,38%
2020	2061145	2485804	82,92%	5379944	29430778	18,28%	438309	6705217	6,54%
2021	2607041	3172674	82,17%	7180232	38389147	18,70%	583852	8727618	6,69%
малі підприємства									
2011	342331	2158046	15,86%	5883907	26173262	22,48%	645292	5538850	11,65%
2012	337299	2189713	15,40%	5842066	26335138	22,18%	628628	5728921	10,97%
2013	342783	2193113	15,63%	5933155	26397338	22,48%	643150	5738041	11,21%
2014	364196	2510355	14,51%	6254974	27796151	22,50%	681435	5955155	11,44%
2015	372161	2408192	15,45%	6354553	28182596	22,55%	693513	6024251	11,51%
2016	394596	2467686	15,99%	6742562	29086414	23,18%	746186	6195443	12,04%
2017	398128	2504372	15,90%	6853521	29768330	23,02%	770860	6573160	11,73%
2018	392298	2600925	15,08%	6890040	31120840	22,14%	769758	6830401	11,27%
2019	385616	2592680	14,87%	6786266	31564200	21,50%	756990	7026178	10,77%
2020	346934	2485804	13,96%	6037918	29430778	20,52%	738054	6705217	11,01%
2021	464911	3172674	14,65%	7969922	38389147	20,76%	905049	8727618	10,37%

Джерело: складено авторами за даними [7]

В даній таблиці проаналізовано мікро- та малі- підприємства: з цих даних можна зробити висновок, що за 2011-2021рр. кількість мікропідприємств переважала та була приблизно 80-83% від загальної кількості мікро- та малого бізнесу, хоча частка працевлаштованих (20,52%-23,18%) та товарообіг (10,37%-12,04%) були більше у малих підприємств, ніж частка працевлаштованих (18,03%-19,6%) та товарообіг (6,25%-6,79%) мікропідприємств.

Загалом, можна сказати, що з 2011 р. до 2021 р. всі показники зросли:

– кількість мікропідприємств збільшилась на 874 468 одиниці.

– кількість працевлаштованих осіб мікропідприємств збільшилась на 2 460 751 чоловік

- кількість товарообігу мікропідприємств збільшилась на 236 309 млн.євро
- кількість малих підприємств збільшилась на 122 580 одиниці.
- кількість працевлаштованих осіб малих підприємств збільшилась на 2 086 015 чоловік

- кількість товарообігу малих підприємств збільшилась на 259 757 млн. євро.

Розглянемо інші типи податків, які діють у Німеччині.

Корпоративний податок. Законодавством ФРН встановлено стандартну ставку корпоративного податку на прибуток у розмірі 15%. До неї додається ще 5,5% загальної суми податку, які є надбавкою за солідарність. Тому кінцева ставка корпоративного податку зарубіжних компаній становить 15,825%.

Податок на бізнес – цей податок поширюється лише на ті компанії, прибуток яких перевищує 24 500 євро. Ставка податку на бізнес встановлюється в індивідуальному порядку місцевими податковими органами. Вона може коливатися від 14 до 17,15%. Її розрахунок провадиться, виходячи з базової ставки 3,5%, помноженої на коефіцієнт, встановлений для кожного муніципалітету.

ПДВ – ставка податку на додану вартість становить 19%. При цьому існує ціла низка видів діяльності, на які поширюються пільгові ставки, а також повне звільнення від сплати ПДВ.

Ставки ПДВ в Німеччині:

1) 19% ПДВ – це стандартна ставка ПДВ у Німеччині. За замовчуванням усі послуги та товари в Німеччині оподатковуються ПДВ у розмірі 19%.

2) 7% ПДВ:

- Звичайні випадки, які підлягають зниженій ставці ПДВ у розмірі 7%:
 - газети, журнали та книги
 - сервіси під захистом авторського права. наприклад, захищені авторським правом тексти, графіка, зображення, газетні статті, дизайн екрану, веб-тексти, брошури, логотипи;
 - вхід в театри, концерти та музеї;
 - виступи артистів, у кіно, цирку, театральних шоу та концертах;

- пасажирський транспорт ;
- витвори мистецтва ручної роботи (без використання комп'ютера);
- їжа з собою;
- квіти для декоративного використання;
- Звичайні випадки, які не обкладаються ПДВ (0%):
- продаж нерухомості;
- оренда та оренда нерухомого майна;
- медичні та доглядові послуги [8].

Податок на дивіденди – ставка 25% поширюється на дочірні компанії, зареєстровані біля ФРН. Однак ця ставка може бути знижена за умови наявності угоди Німеччини з державою, в якій зареєстровано материнську компанію, про уникнення подвійного оподаткування.

Податок на приріст – 26,375% від отримуваних відсотків, доходів та відсотків від приросту капіталу, отриманого під час продажу цінних паперів, виплачуються з 2009 року. Ця ставка включає надбавку за солідарність.

Податок на купівлю земельної ділянки - цей податок виплачується у разі придбання будь-якої нерухомості у ФРН. Його ставка залежить вартості землі у тому чи іншому федеральному окрузі і коливається не більше від 3,5% до 5%.

Податок на дарування та успадкування - цей податок має найіндивідуальніший характер, оскільки його ставка може коливатися в межах від 7% до 50%. Існує межа, до якої поширюється мінімальна ставка – це 75 000 євро [9].

В подібному економічному стані після розпаду СРСР перебуває Республіка Казахстан, яка на відміну від України є прикладом успішно функціонуючої ССО, що розширює податкове стимулювання малого бізнесу.

Нещодавно в РК було введено постанову, щодо значного розширення сфери дії спеціального податкового режиму роздрібного податку. Він охоплює як ФОПів, так і малі компанії з кількістю найманих працівників до 200 осіб та річним оборотом до 2 070 000 000 тенге на рік (еквівалент 173,51 млн грн). Ставка податку диференціюється залежно від джерела отримання доходу: - 4%

(або 2% за рішенням місцевих рад) у разі продажу кінцевому споживачу (фіз. ос.); - 8% - продаж на юр. осіб, але лише за необхідності оформлення первинного документа на продаж товару (тобто створюєш витрати компанії - сплачуєш не 2/4%, а 8%). Суб'єктів спецрежиму звільнено від сплати ПДВ та процедур його адміністрування. До сплати роздрібного податку долучилися суб'єкти малого бізнесу (174 види діяльності): оптова та роздрібна торгівля; транспортні послуги; переробка харчових продуктів; сільське господарство, садівництво, лісне та рибне господарство; будівництво; освітні послуги; обробка текстилю [6; 10].

Такий підхід до ССО в Казахстані, на відміну від України, підтримує та надає більше можливостей для функціонування мікро- та малого бізнесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Порівнюючи досвід системи оподаткування мікро та малого бізнесу в Україні, Польщі та Німеччині спостерігаємо певну схожість Польщі та України; зокрема, в розподілі підприємств за розміром: мікро, малі, середні та великі підприємства; також за кількістю найманих працівників та обсягом реалізованої продукції. У Польщі та Німеччині для підприємців наявні певні податкові пільги, в тому числі, з податку на прибуток, ПДВ. Загалом в досліджуваних країнах спостерігається позитивна динаміка розвитку систем оподаткування мікро- та малих підприємств, а саме збільшення кількості суб'єктів господарювання, що позитивно впливає на зменшення безробіття.

Водночас умови ССО в Україні є лояльнішими та скеровані на підтримку мікро- та малого бізнесу, адже вони є важливим фактором у розвитку економіки країни, її рівня конкурентоспроможності та інноваційності.

В подальшому важко передбачити трансформацію ССО в Україні та її вплив на розвиток мікро- та малого бізнесу. Спираючись на нещодавно прийняту Національну стратегію доходів 2024-2030рр, можна зробити такі невтішні висновки:

- 1) через реформування ССО звужиться сфера її застосування:

– юридичні особи можуть бути вилучені із сфери ССО, а ставка єдиного податку для юридичних осіб 3-ї групи буде поступово збільшуватися до стандартної 18% від обсягу прибутку;

– друга та третя групи ЄП для фізичних осіб-підприємців можуть бути об'єднані в одну групу зі сплатою податку в діапазоні 3%-17% від обсягу отриманого доходу (польська модель режиму разового платежу);

2) нововведений обов'язок для фіз. осіб - підприємців на ССО вести облік та документально підтверджувати походження всіх товарів;

3) касові апарати стануть обов'язковими для всіх (тотальна фіскалізація, як в Німеччині та Польщі) [10].

Реалізація таких норм наблизить ССО до загальної системи оподаткування. Це, в свою чергу, обмежить сотні тисяч малих підприємців в нормальному функціонуванні та прибутковості, адже їх приваблювало у ССО виключно її простота, відсутність товарного обліку та помірні ставки податків.

Література

1. Ставки та розміри податків для ФОПів з 1 квітня 2024 року. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/14375_stavki-ta-rozmri-podatkv-dlya-fopv-z-1kvtnya-2024-roku (дата звернення: 15.04.2024р.)

2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2024р.)

3. Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. URL: <https://www.biznes.gov.pl/pl/pl/portal/00263> (дата звернення: 15.04.2024р.)

4. Перехід до польської моделі оподаткування ФОПів: роз'яснення від Мінфіну. URL: <https://news.dtki.ua/simple/individual-single-tax/88089-ukrayina-planujeperehoditi-do-polskoyi-modeli-opodatkuвання-fopiv-roziasnennia-vid-minfinu> (дата звернення: 15.04.2024р.)

5. Raport o stanie sektora MSP w Polsce. URL: <https://www.parp.gov.pl/component/site/site/raport-o-stanie-sektora-msp-w-polsce> (дата звернення: 15.04.2024р.)

6. Черкашин В., Дубровський В. Щодо оцінки досвіду різних країн з питань застосування спеціальних спрощених режимів оподаткування мікро- та малого бізнесу, Київ: 2024р. - ICET - 44с. URL: <https://iset-ua.org/images/Dosvid-zastosuvannya-CCO-ES-final.pdf> (дата звернення: 15.04.2024р.)
7. Destatis Statistisches Bundesamt. URL: https://www.destatis.de/EN/Home/_node.html (дата звернення: 15.04.2024р.)
8. VAT rates in Germany. URL: <https://help.getsorted.de/en/articles/3722459-vat-rates-in-germany> (дата звернення: 15.04.2024р.)
9. Система оподаткування в Німеччині. URL: <https://fbs-tax.com/uk/taxplanning/germany/taxation-germany/> (дата звернення: 15.04.2024р.)
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716 (дата звернення: 15.04.2024р.)

References

1. Liga Zakon (2024), “Tax rates and amounts for sole proprietorships from April 1, 2024”, available at: https://buh.ligazakon.net/aktualno/14375_stavki-ta-rozmri-podatkv-dlya-fopv-z-1-kvtnya-2024-roku\ (Accessed 15 April 2024)
2. “State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Information and service website for entrepreneurs (2024), “Lump sum from recorded income”, available at: <https://www.biznes.gov.pl/pl/portal/00263> (Accessed 15 April 2024)
4. Debit-Credit (2024), “Transition to the Polish model of taxation of FOPs: clarification from the Ministry of Finance”, available at: <https://news.dtki.ua/simple/individual-single-tax/88089-ukrayina-planujeperexodi-ti-do-polskoyi-modeli-opodatkovannia-fopiv-roziasnennia-vid-minfinu> (Accessed 15 April 2024)

5. PARP Grupa PFR (2024), “Report on the state of the SME sector in Poland”, available at: <https://www.parp.gov.pl/component/site/site/raport-o-stanie-sektora-msp-w-polsce> (Accessed 15 April 2024)

6. Cherkashyn, V. and Dubrovsky, V. (2024), *Schodo otsinky dosvidu riznykh krain z pytan' zastosuvannia spetsial'nykh sproshenykh rezhymiv opodatkuvannia mikro-ta maloho biznesu* [On the assessment of the experience of different countries on the application of special simplified taxation regimes for micro and small businesses], ISET, Kyiv, Ukraine, available at: <https://iset-ua.org/images/Dosvid-zastosuvannya-CCO-ES-final.pdf> (Accessed 15 April 2024)

7. Destatis Statistisches Bundesamt (2024), “Federal Statistical Office of Germany”, available at: https://www.destatis.de/EN/Home/_node.html (Accessed 15 April 2024)

8. Sorted (2024), “VAT rates in Germany”, available at: <https://help.getsorted.de/en/articles/3722459-vat-rates-in-germany> (Accessed 15 April 2024)

9. Finance business service (2024), “Tax system in Germany”, available at: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/germany/taxation-germany/> (Accessed 15 April 2024)

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2023), Decree “National income strategy until 2030”, available at: https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716 (Accessed 15 April 2024)

Стаття надійшла до редакції 29.05.2024 р.